

ירמיהו כו' - "מות תמות!" - על שום מה?

מזל כהן

הקדמה:

רגע לפני שהתלהטו הרוחות בגרמניה הנאצית, הוזהרו יהודי אירופה מתחושות הביטחון והשאננות שבהן הם שרויים, המליצו להם לעלות לארץ ישראל ולעזוב את ארצות אירופה. אולם היהודים לא האמינו בשום אופן שגרמניה הנאורה תגיע לאן שהגיעה וטענו: 'לנו זה לא יקרה'. אבל זה קרה...

*ניתן להראות הסרט "Jeremiah- ירמיהו" בלינק-

http://www.youtube.com/watch?v=Dd2FaM_ilhc

מה קורה לנביא ירמיהו?

פרק כ' שבתכנית הלימודים הוא אחד מהפרקים שבספר ירמיה המספר עד כמה היה הנביא נרדף על ידי העם בגלל נבואותיו הקשות והפסימיות. ירמיהו עבר סבל נפשי, גופני, הגיע לייאוש, בא בטענות אל האל על חוסר הצדק בעולם (פרק יב'), נאבק עם נביאי שקר למיניהם (פרק כח').

כמעט סוף – מדוע רוצים להרוג את ירמיהו?

פרק כ"ו הוא פרק דרמטי במיוחד. אנשים בעם ובממסד רוצים להוציאו להורג וְיִתְפָּשׂוּ אֶתֹּ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל-הָעָם לֵאמֹר מוֹת תָּמוּת (8). מדוע? למה רוצים את מותו של ירמיהו? פס' 1 – 4 מוסרים בקיצור רב את דברי ירמיה שנצטווה לומר ואין בפסוקים אלה כדי להסביר מדוע הפעם דבריו כל כך הכעיסו כדי לרצות להוציאו להורג. פרשנים רבים סבורים שהנבואה שאמר ירמיהו ושהכעיסה כל כך נמצאת בפרק ז'. במילים אחרות – פרק כ"ו צריך היה לבוא לאחר פרק ז'.

מדוע סבורים המפרשים שיש להבין את פרק ז' כרקע לאירועי פרק כ"ו?

יש לא מעט נקודות דמיון בין שני הפרקים:

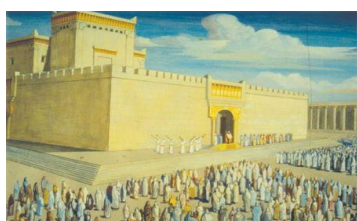
מקום: בשני הפרקים נצטווה ירמיהו לומר את דבריו באותו מקום, שער בית ה'. "עֲמַד בְּשַׁעַר בַּיִת

ה'..." (ז' 2), עֲמַד בְּחֶצֶר בַּיִת-ה'..." (כו' 2).

קהל היעד: בשני הפרקים הפנייה היא אל אותו קהל יעד. "כל-יהודה הבאים בשערים האלה להשתחוות לה'" (ז' 2), "כל-ערי יהודה הבאים להשתחוות בית-ה'" (כו' 2).

ניסוח: בשתייהן, הנבואה מנוסחת כתנאי, כלומר אם תמשיכו במעלליכם- תענשו, ואם תפסיקו ה' יבטל את הרעה. **ג** כה-אמר ה' צבאות אלהי ישראל היטיבו דרכיכם ומעלליכם ואשכנה אתכם במקום הזה. **ד** אל-תבטחו לכם אל-דברי השקר ה'ה'... **ה** פי אם-היטיב תיטיבו את-דרכיכם ואת-מעלליכם ... **ז** וּשְׁכַנְתִּי אִתְּכֶם בְּמִקְוֹם הַזֶּה בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאֲבוֹתֵיכֶם לְמִן-עוֹלָם וְעַד-עוֹלָם (פרק ז', פסוקים 3-7), **ג** אוּלַי יִשְׁמְעוּ וַיָּשׁוּבוּ אִישׁ מִדְרָכּוֹ הָרָעָה וַיִּנְחַמְתִּי אֶל-הָרָעָה אֲשֶׁר אָנֹכִי חָשַׁב לַעֲשׂוֹת לָהֶם מִפְּנֵי רַע מַעַלְלֵיהֶם (כו' 3), אם-לא תשמעו... ונתתי את-הבית הזה כשלה ואת-העיר (כו' 4, 6)

תוכן הנבואה: בשתייהן, מדגיש ירמיהו שדברי נבואה אלה הם לא חדשים, תמיד הזהירו אותם הנביאים. **יג** ועתה יען עשותכם את-כל-המעשים האלה נאם-ה' ואדבר אליכם השכם ודבר ולא שמעתם ואקרא אתכם ולא עניתם (ז' 13), לשמע על-דברי עבדי הנבאים אשר אנכי שלח אליכם והשכם ושלח ולא שמעתם (כו' 5). חורבן שילה (שמ"א ד'), נזכר בנבואותיו ספר ירמיהו רק בפרק ז' (14) ובפרק כ"ו.

הזמן: שתי הנבואות, הן של פרק ז' והן של פרק כו', נאמרו בזמן אחת מהעליות לרגל לירושלים, כאשר מתקבצים אנשים מכל ערי יהודה ומתכנסים בחצר בית ה': " הבאים בשערים האלה להשתחוות לה'." (פרק ז', פסוק 2), " הבאים להשתחוות

בית-ה'" (פרק כו', פסוק 2). כך ישנה אפשרות לנביא להשמיע את דבריו בפני קהל רב.

על פי כל הקטגוריות האלו, נוכל להניח שהנבואה שבכו' 2 - 6 היא למעשה אותה נבואה של פרק ז'.

אם כך אז מדוע היא חוזרת? ומדוע לא הסתפק הכותב להזכיר רק בפרק אחד?

התשובה היא שלא מדובר בחזרה, אלא בתגובה לנבואה. פרק ז' מדגיש את פירוט תוכן הנבואה, על חטאי העם ומה צפוי להם, ואילו בפרק כו' הדגש הוא על תגובת העם לאחר ששמעו נבואה זו (של פרק ז').

פרק כו' הוא הסיפור הביוגראפי של ירמיהו לאחר נבואת פרק ז', כלומר מה קרה לירמיהו לאחר שהעם שמע את הנבואה.

למה הנבואה מעוררת תגובות כה קיצוניות?

ראינו שדברי ירמיהו בכו' 2 – 6 הם למעשה תמצית הנבואה שנאמרה בפרק ז'. כאמור, הדברים המובאים בפרק כו', מהווים נבואה מותנית - **אולי יִשְׁמְעוּ וַיָּשׁבוּ אִישׁ מִדְרָכּוֹ הָרָעָה וַיִּחַמְדוּ אֶל-הָרָעָה אֲשֶׁר אָנֹכִי חָשַׁב לַעֲשׂוֹת לָהֶם מִפְּנֵי רַע מַעַלְלֵיהֶם** (פסוק 3). הנביא למעשה מנבא כדי שהנבואה שלו לא תתגשם, אלא על מנת להזהיר, אם העם ישמע וישפר את התנהגותו- הנבואה הרעה לא תתגשם. שורש המילה 'רעה' מופיע בפסוק זה שלוש פעמים: פעם לתיאור דרכו של העם, פעם להגדרת העונש ובסיום שוב להתנהגות העם.

העם כבר שמע נבואות העין אלו: **"לְשִׁמְעַעַל-דְּבָרִי עֲבָדִי הַנְּבָאִים אֲשֶׁר אָנֹכִי שִׁלַּח אֵלֵיכֶם וְהַשְׁכֵּם וְשִׁלַּח וְלֹא שִׁמְעֵתֶם"** (פסוק 5).

ובכל זאת, לאחר סיום הנבואה מגיב העם באופן דרמטי "מות תמות" (פרק כו', פסוק 8).

אם כך מה היה כל כך מהותי בנבואה זו, שגרם לשומעים להגיב בדרך זו?

א. בפסוקים 1-2 מספרים לנו כי הנבואה של ירמיהו נאמרת בשער בית ה', ככל הנראה בעת חג כשכל העם נאסף. דווקא באירוע ההמוני החגיגי ירמיהו מנבא שחורות ומקלקל את השמחה. אך לא רק זאת, ירמיהו מנתץ את כל הפרות הקדושות, את כל האמונות והנחות היסוד שהעם היה בטוח בנכונותן:

ב. העם מגיע להשתחוות לה' ביום חג, וירמיהו מאשים את העם בכך שזוהי רק פעולה חיצונית בלבד. אולם העם מאמין כי זהו רצונו של ה' – לקבל מידי העם קרבנות ובכך ל ולהתנקות. העם בטוח כי המקדש הוא מקום מקלט, ולדידם דברי ירמיהו הם כפירה מוחלטת ואי הבנה של קדושת בית ה' וייעודו.

ג. אנשי יהודה החזיקו בהשקפה שבית המקדש יגן עליהם לנצח ויטהר אותם. השקפה זו נובעת מההנחה שבית המקדש הוא ביתו של ה' והוא לעולם לא יחריב את ביתו שלו. על כן הם מוגנים. ייתכן שהשקפה זו נובעת מדברי ישעיהו שנאמרו שמלכים ב' פרק יט', פסוק 34: **"וַיִּגְנוּתִי אֶל-הָעִיר הַזֹּאת לְהוֹשִׁיעָהּ לְמַעַנִי וְלִמְעַן דָּוִד עַבְדִּי"**. בימי ישעיהו ובימי חזקיהו או ניצלה ירושלים בדרך נס ממפלה בידי סנחריב, והעם קיבל הוכחה היסטורית להגנה האלוהית על ביתו.

ירמיהו בנבואתו טוען כי תפיסתו של העם שעליהן הוא אמון מזה דורות רבים – הן שקר. ממלכתם תחרב אם לא ישנו מהשקפותיהם ואמונותיהם שאותם חשבו לנכונות ולמקודשות. ירמיהו אינו אומר בעדינות את מסריו המנוגדים לכל מה שהעם רגיל היה לחשוב. נהפוך הוא – הוא מטיח דברים קשים ובוטים כנגד התנהגות העם והגישה שלהם למקדש.

אם כן, מה שעושה ירמיהו בנבואתו הזו, הוא מערער את תפיסות העולם של העם לגבי המקדש, הקורבנות והפולחן.

היות שהמקום הוא בית המקדש והאירוע הוא באחד מימי העלייה הרגל, הנוכחים מטבע הדברים במקום זה הם כוהנים, נביאים וכל העם שבא לחגוג **"וַיְהִי כְּכַלּוֹת יִרְמְיָהוּ לְדַבֵּר אֶת כָּל-אֲשֶׁר-צִוָּה ה'**

לְדַבֵּר אֶל-כָּל-הָעָם וַיִּתְפָּשׂוּ אֹתוֹ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל-הָעָם לֵאמֹר מוֹת תָּמוּת"

(פרק כו', פס' 8). בפסוק זה חוזר שלוש פעמים השורש כ.ל.ה ו- כ.ל.ל, כדי להדגיש את מה שה' אמר לירמיהו: 'אל תגרע דבר'. כלומר, ירמיהו אמר כל מה שנאמר לו להגיד והעם האזין לו עד הסוף ורק מי שסיים תפסו אותו הכוהנים, הנביאים וכל העם ודרשו לעשות בו משפט מוות!

"מות תמות!" - על שום מה?

הבנו כי ירמיהו ערער על תפיסות העולם הבסיסיות ביותר של העם, ואף אמר דבריו בבית המקדש ביום חג. הוא אכן הכעיס והרגיז וערער. אולם מדוע מיתה? במילים אחרות, על איזה סעיף מאשימים אותו ודורשים על אשמתו עונש מוות?

הנביאים והכוהנים הם אלה שדורשים את מות ירמיהו, הם האזינו היטב לנאום ירמיהו, ומכל דברי הנאום הם מוצאים לנכון לחזור על דברי ירמיהו בעניין אחד- פס' 9: **מְדוּעַ נְבִיתַי בְּשֵׁם-ה' לֵאמֹר כָּשְׁלוּ יְהוָה הַבַּיִת הַזֶּה וְהָעִיר הַזֹּאת תִּחָרַב מֵאִין יוֹשֵׁב וַיִּקְהַל כָּל-הָעָם אֶל-יְרֵמְיָהוּ בְּבַיִת ה'.** עניין זה הוא שזעזע את הכוהנים והנביאים שראו בדיבורים אלה של ירמיהו משום חילול הקודש, וחבלה במאמציהם שלהם לחזק את ידי העם.

הנביאים רואים בדברי ירמיהו איום רציני על ההשקפה שהם הפיצו אצל העם, שהיכל ה' יהיה קיים לנצח. עבורם יש פה מאבק גם על יוקרה ומעמד. הכוהנים הם אלו אחראים על שמירת הסדר במקדש. והנה לפניכם אדם המנתץ את המיתוסים הלאומיים-דתיים, ומערער על הסדר הקיים. זאת ועוד, ירמיהו מדבר על חורבן המקדש שהוא מקור הפרנסה היחיד של הכוהנים ומקור המנהיגות הדתית שלהם. לכוהנים ולנביאים היה אינטרס לפגוע בירמיהו. העם, נגרר אחריהם, אולי כי לא יכול היה לשאת את דבריו הפוגעים בדרך המחשבה שאליה הורגלו.

ממהומה למשפט מסודר

כאשר המהומה בחצר בית ה' גדלה, עולים השרים מבית המלך ויושבים למשפט בשער בית ה' החדש. הכוהנים והנביאים חוזרים על דברי ההאשמה כלפי ירמיהו והם מקצרים בדבריהם: **וַיֹּאמְרוּ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים אֶל-הַשָּׂרִים וְאֶל-כָּל-הָעָם לֵאמֹר מִשְׁפַּט-מוֹת לְאִישׁ הַזֶּה כִּי נִבָּא אֶל-הָעִיר הַזֹּאת כְּאִשֶּׁר שָׁמַעְתֶּם בְּאָזְנֵיכֶם (11).** הכוהנים והנביאים לא מעיזים לחזור על דברי הנבואה של ירמיהו, הם גם לא מזכירים את המילים: "העיר הזו תחרב" ומשמיטים את הדברים על המקדש, הם אומרים?: **כִּי נִבָּא אֶל-הָעִיר הַזֹּאת כְּאִשֶּׁר שָׁמַעְתֶּם בְּאָזְנֵיכֶם.**

מדוע הם לא חוזרים על דברי ירמיהו? ומהו הסעיף בחוק המאפשר להם לדרוש משפט מוות לירמיהו?
את סעיף האשמה אפשר למצוא בספר דברים י"ח, שם נאמר: **אֶךְ הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִזְדַּר לְדַבֵּר דְּבַר
בְּשְׁמִי אֶת אֲשֶׁר לֹא-צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וְאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּמַּת הַנְּבִיא
הַהוּא" (פסוק 20).** כלומר, הכוהנים והנביאים מאשימים את ירמיהו כי הוא נביא שקר, לכן הוא חייב
מיתה כדינו של נביא שקר! ברור כעת, מדוע הכוהנים טוענים נגדו **מִדּוּעַ נִבְיַת בְּשֵׁם-ה'.** זוהי
למעשה הסיבה לתביעה נגד ירמיהו, ניבאת בשם ה' - דבר שלא ייתכן שה' אמר אותו. הם כל כך
מזועזעים מדברי ירמיהו עד שאין הם מסוגלים לחזור עליהם והם מהססים לחזור על דברי החורבן.
משום שהם לא רצו, לא יכלו להאמין כי אומנם מה' יצא הדבר הנורא הזה.

בית המשפט!

מפסוק 10 אנו עדים לפרוצדורה משפטית. היות שארמון המלוכה היה סמוך למקדש, השרים ששהו
בארמון שמעו את הצעקות: "מוות לירמיהו". ייתכן גם שהיו חלק מהעם שהלכו לקרוא לשרים לשבת
בפתח: "שער ה' החדש", כלומר בית הדין. בפסוק 10 נאמר על השרים: "וישמעו, ויעלו, וישבו", כלומר
כשהם שמעו מה קורה רצו להציל את ירמיהו מידי הכוהנים, הנביאים והעם שלא ימיתו אותו ללא
משפט, ועל כן החליטו לשפוט אותו באותו היום.
המלך, באותה תקופה - יהויקים, שאמור להיות במשפט, כי זו אחת מהסמכויות שלו כמלך, לא היה נוכח,
אולי הוא לא היה באותו יום בירושלים, אולי השרים שימשו כנציגי המלך. בכל מקרה.

ההליך המשפטי

הנאשם: הנביא ירמיהו בן חלקיהו.

המאשימים: הכוהנים, הנביאים וכל העם. (ירמיהו כו', פס'
7-8).

האשמה: נבואת שקר - נביא שקר שלא מנבא בשם האל,
מייחס לאל דברים שהוא בדה מליבו. (ירמיהו כו', פס' 9).

הביסוס החוקי לאשמה: **אֶךְ הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִזְדַּר לְדַבֵּר דְּבַר בְּשְׁמִי אֶת אֲשֶׁר לֹא-צִוִּיתִיו
לְדַבֵּר וְאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּמַּת הַנְּבִיא הַהוּא.** (דברים יח', פס' 20).
השופטים: השרים.

רשות הדיבור לסנגוריה – מהם הדברים לטובתו של הנביא ומי אומרם?

אין לירמיהו מי שיגן עליו, הוא מבודד, על כן הוא צריך לגייס את יכולות השכנוע שלו, כדי להוכיח
שהוא חף מפשע! זהו נאום ההגנה שלו:

יב וַיֹּאמֶר יְרֵמְיָהוּ אֶל-כָּל-הַשָּׂרִים וְאֶל-כָּל-הָעָם לֵאמֹר ה' שְׁלַחְנִי לְהַנְבִּיא אֶל-הַבַּיִת
הַזֶּה וְאֶל-הָעִיר הַזֹּאת אֵת כָּל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַעְתֶּם. יג וְעַתָּה הִיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם
וּמַעַלְלֵיכֶם וְשָׁמְעוּ בְקוֹל ה' אֱלֹהֵיכֶם וַיִּנְחַם ה' אֶל-הָרַעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר עֲלֵיכֶם. יד
וְאֲנִי הֲנִי בִיַדְכֶם עָשׂוּ-לִי כְּטוֹב וְכִי־שָׁר בְּעֵינֵיכֶם. טו אַךְ יָדַעַתְדָּעוּ כִּי אִם-מִמֵּתִים
אַתֶּם אֲתִי כִּי-דָם נָקִי אַתֶּם נִתְּנִים עֲלֵיכֶם וְאֶל-הָעִיר הַזֹּאת וְאֶל-יִשְׁבְּיָהּ כִּי בְּאַמַּת
שְׁלַחְנִי ה' עֲלֵיכֶם לְדַבֵּר בְּאָזְנֵיכֶם אֵת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (12-15).

ירמיהו מציג שלוש טענות:

א. הוא איננו נביא שקר, הוא דיבר בשם ה'. (מדבר על עצמו).
ב. הוא בעד העם שהלוא נבואתו היא על תנאי. ועדיין ניתנת לשינוי, אם העם יקח אחריות ויטיב
התנהגותו היטיבו דרכם... וינחם ה' על הרעה (13) - החורבן לא יקרה.
ג. הוא פונה אל מצפונם של השופטים ואומר להם - הנני בידכם, עשו כטוב וכישר בעיניכם, כלומר
ירמיהו מקבל עליו את החלטת השופטים, אבל נוטע בהם ספק - האם יהיו מוכנים להוציא אל ההורג אדם
חף מפשע? כי אם יחליטו להרוג אותו ויתברר שהוא צדק, כיצד יוכלו להרגיע את מצפונם?!
ירמיהו מסיים את דברי ההגנה שלו כשהוא חוזר שוב שבאמת ה' שלח אותו! בכך הוא משתמש בתכסיס
רטורי - חזרה על דברים שהושמעו בתחילה בכדי להבליט אותם. ירמיהו מדבר ב**להט בביטחון**, וללא
פחד. למרות דבריו הקשים ולמרות ההאשמה של העם, ירמיהו מקבל את סמכות העם לשפטו ואינו יוצא
נגדה.

ירמיהו לא משנה את דרישתו המוסרית מהעם, גם לא משתדל לדבר על פי מצב הרוח של העם להפך,
באומץ לב הוא ניצב מול העם, מבלי להתחשב בסכנה על חייו.

מה ציפו התובעים לשמוע?

ייתכן שציפו לשמוע הכחשה, התנערות מהדברים הקשים שהשמיע קודם. אולם, במקום זאת הם שומעים
שהוא חוזר על אותם הדברים ביתר התלהבות וביתר ביטחון ללא חשש. ברור שהנביא אינו יכול להכחיש
את מה שאמר, שהלוא הוא שליח האל ואמור למסור את דברי האל ולא לחזור בהם.

פסק דין זמני - האם ניצל ירמיהו?

וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים וְכָל-הָעָם אֶל-הַכֹּהֲנִים וְאֶל-הַנְּבִיאִים אִין-לְאִישׁ הַזֶּה מִשְׁפָּט-מֹת
כִּי בָשָׂם ה' אֱלֹהֵינוּ דְבַר אֱלֵינוּ. (16)

מדוע זיכוחו? השרים השתכנעו ומסבירים את פסק הדין במילים: כִּי בָשָׂם ה' אֱלֹהֵינוּ דְבַר אֱלֵינוּ,
כלומר הוא אינו נביא שקר ולא חייב מיתה.

העם מזגזג

מסתבר, שדברי ירמיהו כפי שהוא הציג אותם, לא החטיאו את המטרה, והשרים וכל העם פסוקו, בשלב הזה, שהנביא דיבר באמת בשם אלוהים וההאשמה בוטלה. לעם כקבוצה אין דעה, דעתו משתנה במשפטו של ירמיהו מן הקצה אל הקצה בהתאם למצב. בתחילה נאמר: **וַיִּתְפָּשׂוּ אֹתוֹ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל-הָעָם לְאֹמֶר מוֹת תָּמוּת (פסוק 8).** והנה לאחר דברי הסגוריה הם אומרים: **וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים וְכָל-הָעָם... אֵין-לְאִישׁ הַזֶּה מִשְׁפָּט-מָוֶת (פסוק 16).** כלומר, העם שינה את דעתו והצטרף למזכים. אולם הכוהנים ונביאי השקר עדיין עומדים על דעתם- שיש לירמיהו משפט מוות.

תקדים בעד ירמיהו לאחר פסק הדין - לשם מה?

לאחר פסק דין זה הזקנים קמו ועמדו לפני השרים ולפני קהל העם ללמד סגוריה על ירמיהו (18 – 19). "זקנים"- או שהכוונה היא חכמים, או שהכוונה היא אכן זקנים בגיל. אבל השאלה היא מדוע יש להמשיך ולדון וללמד סגוריה על ירמיהו? לאחר שהשרים פסקו את דינו? והרי הוא כבר זוכה! ייתכן שלאחר פסק הדין של השרים המשיך חלק מהקהל להתגודד והיו אולי עוד אנשים שרצו לעשות בירמיהו "ליניץ" למרות שיצא זכאי בדין. יש המפרשים, שירמיהו הואשם, לא רק בנבואת שקר אלא גם באמירת דברים קשים נגד העיר והמקדש, גם אם אינו נביא שקר יש צורך לשפוט אותו על עניין זה. מניין נלמד פירוש זה? ראשית, מדברי המאשימים עצמם, המציינים: **כִּי נָבֵא אֶל-הָעִיר הַזֹּאת כְּאִשֶּׁר שָׁמַעְתֶּם בְּאָזְנֵיכֶם (11).**

שנית, הדבר יכול להילמד מהתקדים המובא בפי המגנים על ירמיהו.

הזקנים ומציגים תקדים מן העבר שיכול לחזק ולסגור על ירמיהו. התקדים מופיע בפסוקים 18-19: **יח מיכיה (מיכה) המורשתי ה'ה נבא בימי חזקיהו מלך-יהודה ויאמר אל-כל-עם יהודה לאמר כה-אמר ה' צבאות ציון שדה תחרש וירושלים עיית תהיה והר הבית לבמות יער. יט ההמת המתהו חזקיהו מלך-יהודה וכל-יהודה הלא ירא את-ה' ויחל את-פני ה' וינחם ה' אל-הרעה אשר-דבר עליהם ואנחנו עשים רעה גדולה על-נפשותינו".** מיכה ניבא בתקופת חזקיהו (100 שנה לפני ירמיהו) על ירושלים ויהודה ובית המקדש דברים קשים כמו ירמיהו.

הזקנים משתמשים בשאלה רטורית (פסוק 19), האם המית אותו חזקיהו? התשובה היא לא! חזקיה מלך יהודה לא רק שלא המית את הנביא, אלא גם ירא את-ה' וגם ויחל את-פני ה'. כלומר לא רק שלא פגע בו אלא עורר את העם לחזור בתשובה ובכך השתנה נבואתו הקשה על ירושלים ויהודה ואלוהים ביטל את העונש הצפוי.

התקדים העוסק בנביא שניבא רעה ולא אונה לו כל רע, יכול ללמד כי הוא בבחינת מענה להאשמה על דבריו הקשים של ירמיהו כנגד העיר והמקדש.

למעשה, אומרים הזקנים בפסוק 20, אם נמית את ירמיהו, נעשה רעה גדולה; כי מלבד המעשים הרעים שעשינו עד עתה, והעובדה שאיננו חוזרים בתשובה, עוד נוסיף חטא על חטאינו אם נוציא את ירמיהו להורג.¹

לתקדים על מיכה המורשתי יש מספר משמעויות:

א. כמו שראינו חזקיהו המלך הצדיק, שומע בקולו של נביא ה' ולא פוגע בו.
ב. בחוק הנביא בספר דברים, פרק יח', 21-22 קריטריון לקביעת נביא אמת הוא: התגשמות הנבואה. אולם, דברי מיכה לא התגשמו וכאמור ירושלים לא נהרסה בימי מיכה. מכאן שנביא אמת לא חייב להיות מי שנבואתו מתגשמת כי הנביאים הקלאסיים לא גילו עתידות אלא ניבאו נבואות על תנאי, הם ניבאו כדי שהעם ישנה את דרכו ויבטל את נבואתם. לכך גם ייחל ירמיהו **אוּלַי יִשְׁמְעוּ וַיֵּשְׁבוּ אִישׁ מִדְרָכּוֹ הַרְעָה וְנַחֲמַתִּי אֶל-הַרְעָה אֲשֶׁר אָנֹכִי חָשַׁב לַעֲשׂוֹת לָהֶם מִפְּנֵי רַע מַעַלְלֵיהֶם (3)**. נבואת הזעם הקשה של מיכה לא התגשמה, אך אין משמעות הדבר כי הוא נביא שקר. נהפוך הוא – מיכה הוא נביא ששליחותו צלחה. הוא הצליח לשכנע את המלך והעם לחזור בתשובה כפי שה' מצפה ובכך למנוע את בוא העונש. דווקא אי הגשמת הנבואה מעידה על הצלחתו כנביא.

הקטגוריה לא שותקת - תקדים נגד ירמיהו (20-23)

" כ וגם-איש הִיה מְתַנַּבֵּא בְשֵׁם ה' אורִיהוּ בֶן-שְׁמַעִיהוּ מִקְרֵית הַיְעָרִים וַיִּנְבֵּא עַל-הָעִיר הַזֹּאת וְעַל-הָאָרֶץ הַזֹּאת כָּל דְּבָרֵי יְרֵמְיָהוּ. כ א וַיִּשְׁמַע הַמֶּלֶךְ-יְהוֹיָקִים וְכָל-גְּבוּרָיו וְכָל-הַשָּׂרִים אֶת-דְּבָרָיו וַיִּבְקֹשׁ הַמֶּלֶךְ הַמִּיתוֹ וַיִּשְׁמַע אורִיהוּ וַיֵּרָא וַיִּבְרַח וַיָּבֵא מִצְרַיִם. כ ב וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִים אֲנָשִׁים מִצְרַיִם אֶת אֶלְנָתָן בֶּן-עֲכָבוֹר וְאֲנָשִׁים אֲתוֹ אֶל-מִצְרַיִם. כ ג וַיֹּצִיאוּ אֶת-אורִיהוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֵאוּ אֶל-הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִים וַיִּכְהוּ בְחָרְב וַיִּשְׁלַח אֶת-נְבִלְתּוֹ אֶל-קְבֵרֵי בְנֵי הָעָם."

זהו תקדים חדש יותר; מימי יהויקים המולך באותה תקופה שבה נערך המשפט. הוא עוסק בנביא בשם אוריהו בן שמעיהו מקרית יערים שניבא כדברי ירמיהו, והמלך יהויקים רדף אחריו עד מצריים והוציא אותו להורג. ראוי לציין כאן כי יהויקים עלה למלוכה בחסות מצריים (מל"ב כג' 34) ואין ספק שלמצרים היה לעזור ליהויקים לבסס את ממלכתו, ולקיים שלטון יציב ביהודה. אפשר שמשום כך, שיתפו פעולה עם יהויקים והסגירו את הנביא אוריהו בן שמעיהו.

תקדים זה פועל לרעת ירמיהו, ועתה נוצר מעין 'תיקו', בין התקדים הקודם לתקדים זה.

שני התקדימים סותרים זה את זה. מה יהיה עתה גורלו של ירמיהו?

¹ דעת מקרא. ירמיהו כו'.

ייתכן ומתנגדי ירמיהו תהו מדוע יש צורך להזכיר תקדימים מתקופה רחוקה בשעה שיש תקדים מהתקופה הנוכחית, תקופת יהויקים. זהו תקדים לפיו יהויקים "מלכנו" הוציא אותו להורג את הנביא אוריה שאמר דברים דומים לנבואות ירמיהו, ואף מנע ממנו קבורה של כבוד. מדוע יהיה דינו של ירמיהו שונה משל חברו? העם, שכבר ראינו שהוא משנה את דעתו, שינה את דעתו גם הפעם.

מסתבר, אם כן, שחיינו של ירמיהו עדיין בסכנה. ניתן ללמוד זאת מן המסופר בפס' 24 שבסופו של דבר חולץ ירמיהו על ידי אחיקם בן שפן.

אָךְ יָד אַחִיקָם בֶּן-שָׁפָן הֵיטָה אֶת-יְרֵמְיָהוּ לְבִלְתִּי תַת-אֹתוֹ בְּיַד-הָעָם לְהַמִּיתוֹ(24).

אף על פי שלא נאמר במפורש מהו גזר הדין של ירמיהו, ניתן להסיק שכוחו של התקדים השני היה רב, והוא השפיע על מהלך המשפט. אפשר שהשרים עמדו להאשים את ירמיהו ולפסוק את דינו למוות, וברגע האחרון ניצל ירמיהו באמצעות אחיקם בן שפן לְבִלְתִּי תַת-אֹתוֹ בְּיַד-הָעָם לְהַמִּיתוֹ. המילה אָךְ בתחילת פס' 24, באה להראות את הניגוד בין רצון העם להמית את ירמיהו, לבין העובדה שאחיקם בן שפן מצליח להציל אותו מידי העם.

מיהו אחיקם בן שפן שהציל את ירמיהו מידי ההמון הזועם?

אחיקם היה אחד השרים הבכירים בממלכה, בנו של שפן ששימש סופר, בחצרו של המלך יאשיהו. שפן הוא שקיבל מחלקיהו הכוהן הגדול את ספר התורה שנמצא במקדש בתקופת יאשיהו (מל"ב כ"ב). בנו של אחיקם, גדליהו, מונה על ידי הבבלים להיות המושל על שארית הפליטה אחרי החורבן (מלכים ב', כה), והוא נרצח בידי ישמעאל בן נתניה. אחיקם היה בעל השקפה פרו בבליית, תמך בעמדותיו של ירמיהו ולכן סייע בהצלתו של ירמיהו מידי העם.

ייתכן שאחיקם ראה שאין לסמוך על דעת הקהל ההפכפכה שראינו אותה לאורך הפרק, ובשעה חמורה כזאת עשה מעשה להצלתו.

הרחבה: מהי מגמתו של הסיפור על משפטו של ירמיהו

סיפור המשפט מציג פרק נוסף מבורות חייו של הנביא הנרדף, החשוף לסכנות בשל שליחותו, ואשר אינו נרתע מלומר את דברו. יחד עם זאת זהו סיפור המהווה חיזוק להיות ירמיהו נביא אמת.

בישעיהו ס"ב 1 נאמר: **לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחְשָׂה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַם לֹא אֶשְׁקוּט**. הצהרה זו יכולה לשמש כמוטיב בשפה הנבואית, כלומר לא לחשות כשלמען מטרה נשגבה יש לדבר, לא לשקוט כשטובת הכלל מחייבת למחות. נביאי האמת אזרו אומץ לומר לעם את כל אשר היה בליבם על השאננות של העם, על הצביעות והאכזריות, על חוסר המוסריות, הם לא נרתעו, ולא פעם עונו ונשלחו לכלא על חופש הדיבור. ירמיהו הוא הדוגמא הקלאסית לעניין זה. אף על פי שהם ידעו שמדברים בשם האל בכל זאת זה לא גרע מדביקותם במטרה. על כן הם היו שנואי העם, העם לא רצה להקשיב לנביאי האמת שהגשימו את חופש הדיבור הפכו לנרדפים ואילו נביאי השקר שהנעימו את רוח העם, השמיעו לעם את אשר אהבו

והבטיחו להם מכל טוב- הפכו לחביבי העם. השלטונות השתיקו, לא פעם, את נביאי האמת ואף רצחו אותם, כגון: אוריה הנביא שיד יהויקים השיגה אותו עד מצריים. ירמיהו הואשם וזכה למשפט פורמאלי של הכוהנים והנביאים וכל העם, הרשיעו אותו וגזרו עליו עונש מוות, ורק בזכות אדם אמיץ כמואחיקם בן שפן ניצל.

'שיעור במקרא' - נתן יונתן

מי ילחץ את יָדוֹ, אַחִיקָם; הָאֲמִץ לְמַלֵּט
אֶת יִרְמְיָהוּ, הַלְוֹאֵי עֲלֵינוּ. צָרִיף לְהִיּוֹת
מְטָרְף לְהַמְרוֹת זַעַם הַמֶּלֶךְ הַיְסוּרִי צָמֵא-דָם.
וְלֹא קָדְשׁוֹ אֶפִּילוֹ רְחוּב אַחָד, אֶפִּילוֹ לֹא

כַּפָּר קִטְנָה לְזָכְרוֹ. הֵייתָ, לְמַרְכָּה הַלְעַג, גְּבוּר
בְּשֵׁם שֶׁל שָׁפָן, אֱלוֹף-הַפְּחָדְנִים. כְּדֹאֵי,
בַּהֲזָדְמָנוֹת זֹאת לְהַגִּיד גַּם מְלֶכָה טוֹבָה
עַל צְדָקָהּ. הַגּוֹרֵל שְׁמַכְתִּיר מְלָכִים שָׁם
עַל רֵאשׁוֹ אֶת כְּתֵר הַיְגוֹן; מְלֶכָה שְׁנַדוֹן
לְכַבּוֹת אַחֲרוֹן אֶת הָאוֹר. נִזְכַּר נָא אֶת
פְּגִישׁוֹת הַסֵּתֵר עִם הַמֶּלֶךְ שְׁבִירִיכִיו, עִם
יִרְמְיָהוּ.

"הֵיִשׁ דְּבַר מֵאֵת ה'?" שׂוֹאֵל

הַמֶּלֶךְ, "כִּיִּד מְלֶכָה בְּכַל תַּנְתָּן" מִשִּׁיב לוֹ
הַנְּבִיא, וְצָדְקָהּוּ מָה עוֹשֶׂה; אֵל תוֹף תַּצַּר
הַמְטָרָה, לְהַצִּילוֹ מֵהַכְּלָבִים וּלְתַתּוֹ כַּפָּר
מְלָחֵם-הַסֵּתֵרִים, יוֹמִיּוֹם עַד כְּלוֹת הַלְחָם
מִן הָעִיר. הַסּוֹף, כְּזָכוֹר, נִגְזַר. צְבָאוֹת
מְלָכוֹת בְּכָל הָאֲדִירִים הַדְּקוֹ אֶת הַמְצוֹר.
הָאֵל הַסִּיר אֶת חֲסִינוֹתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, אֶת
יְלָדָיו שֶׁחֲטוּ לְנֶגֶד עֵינָיו וְאִז נִקְרָו
אוֹתָן. אַחֲר־כֵּן בָּאָה הַגְּלוּת הַמְּבִישָׁה עַל
נְהָרוֹת בְּכָל. מוֹזֵר אֵיף שְׁבַכְל הַעֲלִילוֹת
שֶׁהַיְסוּטוֹרִיָּה מְמַצִּיאָה לָנוּ כְּמוֹ סֶרֶט סוֹחֵט-
דְּמַעוֹת, נוֹגְעִים בְּנוֹ דְּנֻקָּא רְגָעִי-רְפִיוֹן
רוּחוֹ שֶׁל צְדָקָהּוּ וְאֲמִץ לְכַבּוֹ שֶׁל אַחִיקָם
אֲשֶׁר, בְּהַגְנוֹ עַל חִפְשׁ הַדְּבוּר, עַל הַחֲרוֹת

הציל אולי גם את כבודך של הספרות.

כדאי להגיד מילה או שתיים על השיר

ביבליוגרפיה

1. אביעוז, מ. **נבואתו של ירמיהו**. פרק ד', אוניברסיטה משודרת. **שנה ומקום ההוצאה**
2. אופנהיימר, ב. **שיחות במקרא**. ירמיהו בחצר המקדש. **שנה ומקום ההוצאה**
3. אפלטון, 1979. **משפטו ומותו של סוקרטס**, בתרגומו של י"ג ליבס. ירושלים: שוקן. **שנה?**
4. גויטיין, ש"ד. **שתי מסות על ספר ירמיהו: ירמיהו לפני שופטיו**. (עיונים כ"ג). **שנה ומקום ההוצאה**
5. דעת מקרא. ירמיהו כו'. שם הפרשן? **שנה ומקום ההוצאה**
6. חיים ה' כהן, "על חופש הדעה והדיבור במשפט העברי". עורכים: אביעד הכהן, מיכאל ויגודה. **שם הספר? שנה ומקום ההוצאה**

מה לגבי יאיר הופמן מקרא לישראל?